

Айтжанова Р.М., Темирбаева Д.С

КОЛЛЕДЖДЕГІ ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін реформалау әлемдік сапа стандарттарына көшу негізінде жүзеге асады, осыған байланысты қазіргі білім берудің мақсаты тек жоғары мамандандырылған білім мен дағдыларды ғана емес, сонымен қатар белгілі бір жеке қасиеттерді, «құзыреттіліктерді» қазіргі заманғы түлекті әрі қарай ақпараттық ортада өмір сүруге дайындау керек.

Жалпы орта білім берудің мемлекеттік білім беру стандарттарын перспективалық жаңғырту және нәтижеге бағдарланған білім беру моделіне көшу стратегиясында мұғалімнің кәсіби даярлығы басым бағыттардың бірі ретінде бөлінген.

Осыған байланысты болашақ мұғалімдерді даярлауды жүзеге асыратын орта кәсіптік білім беру мекемелері, мамандарды даярлаудағы сапалы өзгерістерге, яғни мұғалімді даярлаудың дәстүрлі моделінен, "құзыреттілік" моделіне бағдарлануы тиіс. Оның мәні болашақ мұғалімдердің белгілі бір құзыреттер жиынтығын қалыптастырудан тұрады.

Орта кәсіптік білім берудің қазіргі заманғы отандық жүйесі постиндустриалды қоғамның талаптарына, кәсіпқойлықтың жоғары деңгейлігіне, әлеуметтік ұтқырлыққа, өзін-өзі тәрбиелеуге және өзін-өзі жетілдіру жолындағы дайындыққа бағдарлануы тиіс, ал бұл, сайып келгенде, колледж түлегінің еңбек нарығында қажеттілігін қамтамасыз етеді.

Орта кәсіптік білім беруді реформалау, оны құзыреттілік тәсіл негізінде құру жағдайында колледж түлегінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру проблемасы өзектендіріледі.

Алайда, бүгінгі күні құзыреттіліктің бірыңғай жіктемесі жоқ, сонымен қатар адамда қанша құзыреттілік қалыптасуы керек деген бірыңғай көзқарас жоқ. Біз кәсіби құзыреттілікті негізгі, пәндік және арнайы құзыреттердің жиынтығы ретінде түсінетін боламыз.

Негізгі құзыреттер кез-келген кәсіби қызмет үшін қажет, олар ақпаратты, коммуникацияны, азаматтық қоғамдағы жеке мінез-құлықтың әлеуметтік-құқықтық негіздерін пайдалану негізінде кәсіби мәселелерді шешу қабілетінде көрінеді.

Пәндік құзыреттер белгілі бір кәсіби қызметтің ерекшелігін (педагогикалық, медициналық, инженерлік және т.б.) көрсетеді. Пәндік құзыреттер осы салаға сәйкес келетін қызмет әдістері мен тәсілдері негізінде зерттеу саласындағы білімді пайдалануға байланысты құзыреттерді қамтиды [1].

Арнайы (кәсіптік-бағдарланған) құзыреттер кәсіптік қызметтің нақты саласының ерекшелігін (бұл жағдайда педагогикалық) көрсетеді.

Маманның негізгі, пәндік және арнайы құзыреттілігі белгілі бір білім беру кеңістігін қолдана отырып, әртүрлі контексте кәсіби мәселелерді шешуде көрінеді.

Сонымен қатар, жоғарыда аталған құзыреттердің жиынтығы болашақ кәсіби қызмет түріне, студенттердің жас тобына, белгілі бір оқу орнын дайындаудың ерекшелігіне (ерекшеліктеріне) байланысты өзгеруі мүмкін. Біздің ойымызша, жоғарыда аталған барлық факторлардың жиынтық әсері колледж түлегінің құзыреттілік жиынтығын анықтауға әсер етеді.

Көптеген ғалымдардың еңбектерін талдау нәтижесі бізге, гуманитарлық колледж жағдайында болашақ мұғалімдерді даярлаудың келесі ерекшеліктерін атап өтуге мүмкіндік береді:

- колледжде оқу жас дамуының динамикалық және қарама-қайшылықты кезеңімен сәйкес келеді (оқытындар, 9-11 сынып оқушылары);
- мұғалімді даярлаудағы пәнаралық бағдар;
- әр түрлі пәндерді оқыту әдістемелеріне баса назар аудару (әдістемелердің әртүрлілігі);
- педагогикалық пәндерге дайындаудағы екпін;
- толық орта білім алумен қатар, кәсіптік даярлық бағдарламасын меңгеру;

- колледж жоғары кәсіптік білім алудың бастапқы (базалық) сатысы болып табылады.

Біз еңбегімізде қарастырып отырған, құзыреттілік тәсіл, білімге бағытталған тәсілге қарағанда, білім беру процесінің практикалық бағытын күшейтуді білдіреді [2]. Алайда, практика көрсеткендей, заманауи білім мәселелермен бетпе-бет келді жеткілікті қиын және неоднозначной міндеті анықтау, өзінің мазмұны ұғымдар "түйінді құзыреттіліктер", сондай-ақ көлемінің оның құрамына кіретін компоненттер.

А.В. Хуторскийдің зерттеулеріне сүйене отырып [3; 4], колледж түлегі иеленуі керек келесі негізгі құзыреттіліктерді бөліп көрсетеміз:

1) Бұл колледж оқушысының құндылықтық бағдарларымен, оның қоршаған әлемді көру және түсіну, оған бағдарлану, өзінің рөлі мен мақсатын ұғыну, өзінің іс-әрекеті мен іс-әрекеті үшін мақсатты және мағыналық ұстанымдарды таңдай білу, шешім қабылдау қабілетімен байланысты дүниетаным саласындағы құзыреттер. Бұл құзыреттер Оқу және басқа да қызмет жағдайларында оқушының өзін-өзі анықтау механизмін қамтамасыз етеді;

2) Көп мәдениетті құзыреттер. Студент білімді, білімі мен тәжірибесі болуы керек сұрақтар шеңберін сипаттайды, бұл олардың этникалық және жалпыадамзаттық мәдениетінің ерекшеліктері, адам мен адамзат өмірінің рухани – адамгершілік негіздері, жекелеген этностар, отбасылық, әлеуметтік, әлеуметтік құбылыстар мен дәстүрлердің мәдени негіздері, Ғылым мен діннің адам өміріндегі рөлі, олардың әлемге әсері және т. б.;

3) Оқу-танымдық құзыреттер. Бұл нақты танымдық объектілермен байланысқан логикалық, әдіснамалық, жалпы білім беру іс-әрекетінің элементтерін қамтитын тәуелсіз танымдық іс-әрекет саласындағы оқушының құзыреттілігінің жиынтығы. Бұған мақсат қоюды ұйымдастыру, жоспарлау, талдау, рефлексия, оқу-танымдық іс-әрекеттің өзін-өзі бағалауы туралы білім мен дағдылар кіреді. Зерттелетін объектілерге қатысты оқушы өнімді іс-әрекеттің шығармашылық дағдыларын игереді: тікелей шындықтан білім алу,

стандартты емес жағдайларда іс-қимыл әдістерін игеру, проблемаларды шешудің эвристикалық әдістері;

4) Ақпараттық құзыреттер. Нақты объектілердің (теледидар, магнитофон, телефон, факс, компьютер, принтер, модем, көшірме) және ақпараттық технологиялардың (аудио - және бейнежазба, электрондық пошта, БАҚ, интернет) көмегімен қажетті ақпаратты өз бетінше іздеу, талдау және іріктеу, оны ұйымдастыру, түрлендіру, сақтау және беру біліктері қалыптасады. Осы құзыреттер Оқу пәндері мен білім беру салаларында, сондай-ақ қоршаған әлемде қамтылған ақпаратқа қатысты оқушы қызметінің дағдыларын қамтамасыз етеді;

5) Коммуникативтік құзыреттілік. Қажетті тілдерді (қазақ, орыс, ағылшын және т. б.) білуді, айналадағылармен және алыстағы адамдармен қарым-қатынас жасау тәсілдерін және оқиғаларды, топта жұмыс істеу дағдыларын, ұжымда түрлі әлеуметтік рөлдерді меңгеруді қамтиды;

6) Әлеуметтік құзыреттер. Азаматтық-қоғамдық қызмет саласында (азаматтың, байқаушының, сайлаушының, өкілдің рөлін орындау), Әлеуметтік-еңбек саласында (тұтынушының, сатып алушының, клиенттің, өндірушінің құқықтары), отбасылық қатынастар мен міндеттер саласында, экономика және құқық мәселелерінде, кәсіби өзін-өзі айқындау саласында білім мен тәжірибені меңгеруді білдіреді;

7) Тұлғалық өзін-өзі жетілдірудің құзыреті тәндік, рухани және интеллектуалдық өзін-өзі дамыту, эмоциялық өзін-өзі реттеу және өзін-өзі қолдау тәсілдерін игеруге бағытталған. Осы құзыреттер саласындағы нақты объект-оқушының өзі. Ол өзінің үздіксіз өзін-өзі тануында, қазіргі адамға қажетті жеке қасиеттерді дамытуда, психологиялық сауаттылықты, ойлау мен мінез-құлық мәдениетін қалыптастыруда көрінетін өз мүдделері мен мүмкіндіктері бойынша әрекет ету тәсілдерін игереді.

Осылайша, болашақ мұғалімнің кәсіби құзіреттілігін қалыптастыру процесі біріншіден, оқу орнының ерекшелігін, екіншіден, әр оқу пәнінің

логикасы мен ерекшелігін, үшіншіден, түлектің одан әрі кәсіби қызмет саласын ескерген жағдайда ғана қалыптасады деген пікірімізді білдіреміз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма образования // Высшее образование сегодня. - 2003. - №5. – С. 21-23.
2. Татур Ю.Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста // Высшее образование сегодня. - 2004. - №3. – С. 25-32.
3. Хуторской А. Ключевые компетенции. Технология конструирования // Народное образование. - 2003. - №5. - С. 55-61.